

Maciej STAWISKI

(Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika)

FILMY AKTORSKIE O PRZYGODACH ASTERIKSA I OBELIKSA JAKO PRZEJAW OBECNOŚCI ANTYKU WE WSPÓŁCZESNEJ KULTURZE AUDIOWIZUALNEJ

THE FILMS WITH ACTORS ABOUT THE ADVENTURES OF ASTERIX AND OBELIX AS A MANIFESTATION OF EXISTANCE OF ANTIQUITY IN THE CONTEMPORARY AUDIOVISUAL CULTURE

The films with actors about the adventures of Asterix and Obelix are an important part of the contemporary popular culture. The plot of these film is located in antiquity therefore ancient motives are common in them. It is very important to check if these motives are showed in the way which is consistent with historical truth. And it is very important to know how big their influence on popular perception on antiquity is. This article is a first step to answer these questions. It shows that some motives are showed correctly but some are presented incorrectly. It suggests also that some people may see druids through the prism of these films.

Key words: film, Asterix, Obelix, antiquity.

Asteriks i Obeliks już jako bohaterowie komiksów zajęli bardzo ważne miejsce we współczesnej kulturze masowej. René Goscinny i Albert Uderzo wykreowali ikonę francuskiej kultury. Sformułowania z komiksu weszły na stałe do mowy potocznej Francuzów¹. Mało tego, pierwszy francuski satelita wystrzelony na orbitę został nazwany Asterix-1, a twarzą francuskiej kampanii promocyjnej podczas rywalizacji o organizację igrzysk olimpijskich w roku 1992 został właśnie Asteriks na tle wieży Eiffła². Komiksy o przygodach dzielnych Galów zostały przetłumaczone na niemal wszystkie języki i wydano je w milionach egzemplarzy, w edycjach popularnych i luksusowych³. Oczywiście, mamy możliwość zapoznania się z losami Asteriksa i Obeliksa także w języku polskim. Filmy aktorskie powstałe w ostatnich latach jeszcze zwiększyły zasięg oddziaływania galijskich bohaterów.

¹ M. Oleksiewicz, *Asterix i Obelix kontra Cezar, czyli jak hartował się Gal*, „Film” 8 (1999), s. 46.

² O. Szewczyk, *Asterix kontra Matrix: jak Francuzi podbili świat komiksem*, „Film” 2 (2008), s. 57.

³ M. Oleksiewicz, *op. cit.*, s. 46.

Jak dotąd powstały cztery filmy aktorskie o Asteriksie i Obeliksie:

- *Asterix i Obelix kontra Cezar*, reżyser Claude Zidi, 1999,
- *Asterix i Obelix: Misja Kleopatra*, reżyser Alain Chabat, 2002,
- *Asterix na olimpiadzie*, reżyser Frédéric Forestier, Thomas Langmann, 2008,
- *Asterix i Obelix: W służbie Jej Królewskiej Mości*, reżyser Laurent Tirard, 2012.

Akcja wszystkich 4 filmów rozgrywa się w antyku, wobec czego z natury rzeczy prezentują one mnóstwo motywów antycznych, odpowiednio oczywiście przetworzonych. Przeanalizowanie wszystkich obecnych w nich motywów starożytnych, porównanie świata przedstawionego w filmach z rzeczywistością historyczną to materiał na monografię. Warto jednak przyjrzeć się sposobowi przedstawienia przynajmniej niektórych elementów antycznej kultury. Filmy te spotkały się z ogromnym zainteresowaniem publiczności i z pewnością wpłynęły na postrzeganie antyku. Warto sprawdzić więc też, na ile postaci i elementy fabuły są rozpoznawalne w społeczeństwie i ewentualnie jaki wpływ na wyobrażenia o antyku filmy te wywarły. Niniejsza praca usiłuje odpowiedzieć na tak postawione pytania.

Na wstępie przedstawię wyniki przeprowadzonej przeze mnie ankiety, która miała wskazać, na ile rozpoznawalni są wybrani bohaterowie z filmów, czy ludzie odruchowo wytłumaczą pewne fakty fabułą filmu. Ankiety przeprowadziłem w Internecie. Ze względu na małą próbę badawczą (trzydzieści osób), ograniczoną głównie do przedstawicieli młodszego pokolenia, jej wyniki nie mogą być w żadnym stopniu reprezentatywne dla polskiego społeczeństwa, tak przecież zróżnicowanego, jednak mogą wskazać na pewne tendencje.

Na początku zapytałem, jaką serię komiksów stworzyli René Goscinny i Albert Uderzo. Nie było w tym pytaniu żadnych sugestii, chociaż możliwe, że wypełniający ankietę mogli zasugerować się późniejszymi pytaniami i wówczas wrócić do pytania pierwszego (jedna osoba przyznała się do tego w swojej odpowiedzi). Aż dwadzieścia dwie osoby wskazały na Asteriksa i Obeliksa, jedna osoba wskazała na Mikołajka, siedem osób nie umiało udzielić odpowiedzi na to pytanie. Uwzględnivszy wyżej wymienioną uwagę, należy mimo wszystko stwierdzić, że całkiem sporo osób kojarzy postaci dwóch francuskich autorów właśnie z Asteriksem i Obeliksem.

Drugie pytanie dotyczyło tego, z czym kojarzą się druidzi. Zaledwie siedem osób odpowiedziało w sposób, który bezpośrednio wskazuje na przygody Asteriksa i Obeliksa lub który pozwala wysnuć takie przypuszczenie (np. „magiczny napój i biała broda”). Kilka osób wskazało na gry komputerowe. Odpowiedzi były zróżnicowane.

Trzecie pytanie dotyczyło rozpoznawalności Kakofoniksa, przesympatycznego i bardzo charakterystycznego barda. Aż dwadzieścia dwie osoby wskazały, że kojarzą jego postać. Warto zwrócić uwagę na to, że liczba osób kojarzących

Kakofoniks jest równa liczbie osób, które skojarzyły Gosciny'ego i Uderzo z serią o Asteriksie i Obeliksie, chociaż nie należy wyciągać z tego żadnych pochopnych wniosków.

Czwarte pytanie, o Kajusa Pięknusa, było pytaniem z pięcioma odpowiedziami do wyboru. Aż czternaście osób poprawnie wskazało, że był centurionem, trzy osoby wskazały na atletę, dwie na wielkiego skarbnika, nikt natomiast nie wskazał jako odpowiedzi sędziego na igrzyskach. Jedenaście osób wybrało opcję „nie wiem”.

Piąte pytanie, otwarte, dotyczyło przyczyn udania się Galów do Egiptu. Dwanaście osób odpowiedziało w sposób poprawny, siedem osób wskazało na Kleopatę (tymczasem była ona tylko przyczyną pośrednią), cztery osoby napisały o budowie piramid. Sporo osób dobrze zna fabułę filmu *Asterix i Obelix: Misja Kleopatra*, część osób posiada tylko ogólną orientację, co powoduje powstawanie nieco zafalszowanego obrazu. Jak przypuszczam, cztery osoby pamiętały o tym, że Galowie udali się do Egiptu, aby pomóc w budowie. Ale budowie czego? Egipt odruchowo skojarzyły z piramidami i taka była ich odpowiedź. Tymczasem chodziło o budowę pałacu.

Szóste pytanie to z kolei pytanie zamknięte. Chodziło o wskazanie, kto jest autorem wypowiedzi: „Jak jesteś taki twardy, to powiedz mi to prosto w profil!”. Na Marnegopopisa poprawnie wskazało dziewięć osób, tyle samo natomiast wybrało również biorącego udział w tej scenie Numernabisa. Jak widzimy, sporo osób przypomina sobie scenę, jednak wiele z nich myli się przy wskazywaniu na konkretnego bohatera biorącego w niej udział. Można przypuszczać, że poprawnej odpowiedzi udzieliły osoby, które oglądały film stosunkowo niedawno lub wielokrotnie.

Siódme pytanie, również zamknięte, dotyczyło tego, która część ciała Kleopatry najbardziej spodobała się Galom. Poprawnie, na nos, wskazało dwanaście osób.

Ósme pytanie, otwarte, odnosiło się do Sfinksa. Chodziło o wyjaśnienie, czemu rzeźba nie ma nosa. Nie zamieściłem żadnej sugestii, chociaż wcześniejsze pytania wielu osobom mogły nasunąć skojarzenia właśnie z przygodami dzielnych Galów. Dwadzieścia osób odpowiedziało, że to Obeliks odłupał nos Sfinksa. Jedna osoba nawiązała do wojsk napoleońskich, inna z kolei odpowiedziała, że pytanie jest źle sformułowane, bo nie wynika z niego, czy chodzi o fakty czy o fabułę filmu. Bez względu na rolę, jaką odegrać mogło sugerowanie się wcześniejszymi pytaniami, scena z odłupaniem nosa Sfinksovi jest rozpoznawalna.

Dziewiąte pytanie, zamknięte, dotyczyło sceny z filmu *Asterix i Obelix kontra Cezar*, kiedy Asparanoiks powiedział swojej żonie, że poślubiła nowego Wercyngetoryksa. Chodziło o wskazanie, do jakiego wodza porównał się Asparanoiks. Zaledwie pięć osób udzieliło poprawnej odpowiedzi. Te pięć osób wykazało się bardzo dokładną znajomością treści filmu.

Ostatnie pytanie odnosiło się do Wenus z Milo. Na otwarte pytanie, czemu ta rzeźba nie ma rąk, sześć osób odpowiedziało, powołując się na fabułę filmu. Trzy osoby z kolei odpowiedziały, że domyślają się, że zapewne Obeliks musiał ją uszkodzić. Widać zatem, że kultowa scena z trzeciej części filmowych przygód Asteriksa i Obeliksa jest znacznie mniej rozpoznawalna niż równie kultowa scena z drugiej części.

Z ankiety wynika, że znaczna część osób wchodzących w skład próby badawczej kojarzy najważniejsze sceny i bohaterów z filmów aktorskich o przygodach Asteriksa i Obeliksa. Często zdarzają się im jednak pomyłki wynikające z jedynie powierzchownej orientacji w fabule. Niektóre osoby jednak wykazują się bardzo dokładną znajomością treści filmów, co być może wskazuje na wielokrotne lub niedawne ich obejrzenie. Można także wysunąć dość ostrożne przypuszczenie, że motyw druida przez część osób jest postrzegany przez pryzmat filmów o męźnych Galach (ze względu na to, że w ankiecie wzięli udział głównie przedstawiciele młodszego pokolenia, nie należy raczej brać pod uwagę komiksu). Zagadnienie zdecydowanie wymaga jednak dalszych badań.

Teraz przejdę do analizy kilku wybranych motywów antycznych, które pojawiają się w filmach aktorskich o przygodach Asteriksa i Obeliksa.

Na początku przyjrzę się druidom. Otóż Peter Berresford Ellis w swojej książce poświęconej druidom we wstępie pisze, że wiele osób postrzega dziś druidów przez pryzmat Panoramiksa, jednego z bohaterów komiksów i filmów o męźnych Galach⁴. Nie trzeba dodawać, że jest to postrzeganie zdecydowanie uproszczone. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że wiele elementów ze świata przedstawionego w filmach znajduje potwierdzenie w źródłach starożytnych. Otóż stan kapłański Galów dzielił się na druidów, bardów i watów⁵. Druidzi zajmowali się zjawiskami przyrodniczymi i „filozofią moralną”, bardowie byli poetami i śpiewakami, natomiast wadowie zajmowali się wróżeniem z ofiar oraz z różnych znaków⁶. Ten trójpodział znajduje odzwierciedlenie w filmie *Asteriks i Obeliks kontra Cezar*, obecny jest tam bowiem druid Panoramiks, bard Kakofoniks i wróżbita Gaduliks.

Cezar napisał, że jeden z druidów przewodzi wszystkim pozostałym, po jego śmierci kolejny w hierarchii druid przejmując tę funkcję, a jeśli kilka osób cieszy się równym prestiżem, wówczas odbywa się głosowanie, a nawet walka⁷. Wspomniał także o corocznych spotkaniach druidów w świętym miejscu w centrum Galii, gdzie sprawowali oni wówczas sądy⁸. Z kolei Pliniusz Starszy opisał jedną z druidycznych ceremonii, odbywającą się w leśnej scenerii, podczas której

⁴ P. Ellis, *Druidzi*, przeł. P. Stelmaszczyk, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa 1998, s. 8.

⁵ E. Sadowska, *Druidzi w świetle przekazów autorów starożytnych*, „Meander” 7–8 (1984), s. 309.

⁶ S. Piggott, *Druidzi*, przeł. J. Tyczyńska i J. Prokopiuk, Wydawnictwo RTW, Warszawa 2000, s. 103.

⁷ Caes., *B. G.*, VI 13.

⁸ *Ibidem*, VI 13.

druid w białej szacie wspinał się na dąb i złotym sierpem odcinał gałąź jemioli, która spadała na białą płachtę, następnie zaś składano ofiarę z byków⁹. W filmie *Asterix i Obelix kontra Cezar* znajdujemy nawiązania do tych relacji. Mamy okazję zobaczyć jedno z corocznych zebrań druidów w świętym lesie, podczas którego druidzi wybierają najlepszego spośród swojego grona, temu właśnie zostaje wręczony złoty sierp. Oczywiście, wątki są nieco przemieszane, ale na uznanie zasługuje zawarcie ich w filmie.

Kolejne zagadnienie, które chcę omówić, wiąże się z etymologią słowa „druid”. Jedną z etymologii tego słowa wskazywałaby, że oznacza ono „bardzo wiedzieć”¹⁰, ale nas w tej chwili bardziej będzie interesować inna teoria pochodzenia wyrazu, zgodnie z którą druid to po prostu „znawca dębów”¹¹. Peter Berresford Ellis szczegółowo omawia znaczenie dębu dla Celtów i dowodzi, że był on dla nich świętym drzewem¹². Wspomina także, że według źródeł irlandzkich (co prawda dużo późniejszych) każde plemię miało swoje święte drzewo, stojące w centrum ich terytorium jako totem lub talizman¹³. Dowody przedstawione przez Ellisa wydają mi się wystarczające, by uznać, że rzeczywiście dąb musiał odgrywać dużą rolę w społecznościach celtyckich. Autorzy filmu, świadomie lub nie, uwzględnili ten aspekt kultury celtyckiej, bowiem w środku galijskiej wioski rośnie wielki dąb, na którym swój domek ma Kakofoniks.

Z kolei przyjrzyć się nieco kontekstowi geograficznemu. Otóż galijska wioska w komiksach jest sytuowana gdzieś w Armoryce, raczej na zachodnich jej krańcach¹⁴. W filmie *Asterix i Obelix kontra Cezar* znajdujemy do tego odniesienia. Na samym początku obserwujemy, jak Cezar ze swoimi przybocznymi jedzie konno wzdłuż wybrzeża. Następnie zaś wielki wódz ogłasza swoim żołnierzom zamiar podbicia Brytanii. Musi to być zatem północne wybrzeże Galii i nie ma powodu, aby przypuszczać, że jest to inne miejsce niż to, w którym wioska znajduje się w komiksie. Mieszkańcy Armoryki żyli głównie z morza i byli świetnymi żeglarzami¹⁵. Znajdujemy do tego nawiązanie w filmie *Asterix i Obelix kontra Cezar*, w wiosce odbywa się bowiem bitwa na ryby, dużą wagę przywiązuje się do ich świeżości. A świeże mogą być tylko ryby niedawno złowione. Odnosi się do tego także jedna z wypowiedzi Panoramiksa w filmie *Asterix i Obelix: Miśja Kleopatra*, dotycząca pewnej nieszczęsnej załogi piratów: „To nasi dobrzy znajomi. Często się widujemy na morzu”. Co więcej, Armoryka cechowała się

⁹ Plin., *HN*, XVI 95.

¹⁰ E. Sadowska, *op. cit.*, s. 308.

¹¹ P. Ellis, *op. cit.*, s. 29.

¹² *Ibidem*, s. 32.

¹³ *Ibidem*, s. 30–31.

¹⁴ R. Goscinny, A. Uderzo, *Asteriks i Kleopatra*, przeł. J. Kilian, Wydawnictwo Egmont Polska, Warszawa 2011, s. 3.

¹⁵ A. Grenier, *Historia Galów*, przeł. A. Delahaye i M. Hoffman, Wydawnictwo Marabut, Oficyna Wydawnicza Volumen, Gdańsk–Warszawa 2002, s. 116.

obecnością trudnych do zdobycia nadmorskich osad¹⁶. Być może właśnie to zainspirowało Gosciny'ego i Uderzo do umieszczenia tam niezdobyczej galijskiej wioski. I jeszcze jeden ważny rys Armoryki: wszechobecne menhiry, co prawda pochodziły ze znacznie wcześniejszych czasów, ale później były przenoszone na nowsze groby¹⁷. W filmie *Asterix i Obelix kontra Cezar* widzimy zaś Obeliksa podczas transportowania wielkiego menhiru.

Filmowi Galowie mają obfite wąsy, jakie mogli mieć w rzeczywistości¹⁸. W scenie, kiedy Cezar nakazał Pięknusowi poprowadzić atak na wioskę, możemy zaobserwować, że jeden z nacierających Galów ma hełm z przymocowanymi rogami. To również znajduje uzasadnienie źródłowe¹⁹. Kilka razy przywoływana jest w pierwszej części filmowych przygód Asteriksa i Obeliksa postać wielkiego galijskiego wodza Wercyngetoryksa. I tak na przykład Asteriks, zatruty grzybkami-głupawkami, krzyczy: „Wercyngetoryksie, pomściłem cię!” Wercyngetoryks jawi się tutaj jako postać mityczna, swego rodzaju ikona galijskiej walki o wolność. Zresztą zazwyczaj tak się go przedstawia²⁰. Trzecia część przygód mężnych Galów zwraca nam uwagę na pewne bardzo ważne zjawisko – szybkie uformowanie się Galo-Rzymian²¹. Już wkrótce po porażce pod Alezją przedstawiciele galijskich plemion zaczęli kolaborować z Cezarem²². Zdaniem Jeana Markale'a, już w roku 46 p.n.e. Galowie mieli zupełnie nową tożsamość²³. Tymczasem w filmie Galowie, chcąc znaleźć pretekst do udania się na igrzyska olimpijskie, stwierdzają, że formalnie są Rzymianami, bo Galia została podbita przez Rzymian. Galowie otwierają się na kulturę grecko-rzymską i uczestniczą w zawodach w Olimpi. Bardzo możliwe, że podkreślenie szybkiej transformacji „barbarzyńskich” Galów w „cywilizowanych” Galo-Rzymian było zupełnie nieświadome, ale ważny jest sam fakt.

Z kolei pora poświęcić trochę uwagi Rzymianom. Centurion Kajus Pięknus nosi na sobie pancerz *lorica squamata* (pancerz łuskowy). Zdaniem Andrzeja Graczkowskiego, pancerz ten miał pochodzenie wschodnie, występował marginalnie, ale miał go na sobie na przykład Lukullus w bitwie pod Tigranocertą (Armenia, 69 p.n.e.)²⁴. Z kolei zdaniem Daniela Gazdy, pancerz ten był zarezerwowany dla oficerów, ale zachowane są przedstawienia centurionów i chorążych wyposażonych właśnie w *lorica squamata*; żołnierz w tym pancerzu zdecydowa-

¹⁶ *Ibidem*, s. 116.

¹⁷ *Ibidem*, s. 116–117.

¹⁸ J. Haywood, *Celtowie. Od epoki brązu do New Age*, przeł. E. Marczak, Książka i Wiedza, Warszawa 2008, s. 70.

¹⁹ W. Bogdański, *Wojsko galijskie w Cezarowych sprawozdaniach*, „Meander” 1–2 (2004), s. 66.

²⁰ J. Markale, *Wercyngetoryks*, przeł. H. Olędzka, PIW, Warszawa 1988, s. 5.

²¹ *Ibidem*, s. 197.

²² *Ibidem*, s. 193.

²³ *Ibidem*, s. 197.

²⁴ A. Graczkowski, *Armia rzymska w okresie schyłku republiki: organizacja, uzbrojenie, taktyka*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 149.

nie wyróżniał się spośród innych²⁵. A zatem Kajus Piękus ma prawo pojawiać się w tym okresie w tego typu zbroi. Stałymi elementami wyposażenia centurionów były *crista transversa* (poprzecznie umocowany pióropusz) oraz *vitis* (różga do wymierzania kar)²⁶. O ile *crista transversa* jest wyraźnie widoczna, o tyle nie dostrzegłem, aby Piękus chociaż raz miał w ręku *vitis*. Nie zmienia to jednak faktu, że jest on wyposażony w sposób raczej wierny historycznym realiom. Różgę *vitis* natomiast posiada wielki skarbnik Melepetus i uderza nią Pięknusa. Centurion, zamiast bić żołnierzy, sam jest bity. Czyżby ironia? A może przypadek? Pozostaną jeszcze przez chwilę przy centurionach. Otóż Dwulicus powołuje Obeliksa na tę funkcję ze swojej własnej inicjatywy. Tymczasem centurionowie byli mianowani na podstawie rekomendacji ze strony bezpośrednich towarzyszy walki i po akceptacji dowództwa²⁷. Co więcej, Dwulicus stwierdza, że Obeliks będzie odtąd odpowiedzialny za jego obronę. Zupełnie inne były jednak zadania centurionów, dowodzili oni bowiem centuriami i manipułami, a czasem nawet kohortami²⁸, pełnili również funkcję pośredników między szeregowcami a dowództwem²⁹. Obroną wodza zajmowała się natomiast *cohors praetoria*, z której wywodzą się pretorianie³⁰. Jest to więc dość poważne przekłamanie.

Omówię teraz zbroję szeregowego legionisty w filmie *Asterix i Obelix kontra Cezar*. Otóż bez wątplenia jest to *lorica segmentata*. Zdaniem Andrzeja Graczkowskiego, ten typ pancerza został wprowadzony do użytku na przełomie republiki i pryncypatu, a upowszechnił się za czasów Tyberiusza³¹. Tymczasem zdaniem Daniela Gazdy ten typ zbroi pojawił się za panowania Tyberiusza, a upowszechnił za czasów Domicjana i Trajana³². Bez względu na to, który z badaczy ma rację, w czasach Cezara za wcześniej jest na to, by wszyscy legioniści mieli na sobie ten typ pancerza, chociaż część oficerów nosiła już wówczas ten rodzaj zbroi³³.

Przeanalizuję z kolei, jak wyglądały kostiumy wodzów. Cezar, Dwulicus i Trollebus w pierwszej części przygód Asteriksa i Obeliksa mają na sobie pancerze torsowe (*thoraxes*). Rzeczywiście, takie pancerze nosili wodzowie w czasach Cezara, czego najlepszym przykładem jest posąg samego Boskiego Juliusza z Pałacu Senatorskiego na Kapitolu³⁴. Innym ważnym elementem stroju wodza było *paludamentum* (długi płaszcz rozcięty z przodu), spinane fibułą na prawym ramieniu³⁵.

²⁵ D. Gazda, *Armie świata antycznego. Cesarstwo Rzymskie i barbarzyńcy*, Bellona, Warszawa 2007, s. 48.

²⁶ A. Graczkowski, *op. cit.*, s. 159.

²⁷ *Ibidem*, s. 114.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, s. 117.

³⁰ *Ibidem*, s. 108–109.

³¹ *Ibidem*, s. 149.

³² D. Gazda, *op. cit.*, s. 49.

³³ A. Graczkowski, *op. cit.*, s. 158.

³⁴ *Ibidem*, s. 158.

³⁵ *Ibidem*, s. 106.

W filmie *Asteriks i Obeliks kontra Cezar* dowódcy rzeczywiście mają na sobie *paludamenta*, ale są one błędnie spinane dwiema fibulami, jedną na lewym i drugą na prawym ramieniu. Dla porównania, w komiksie *Asteriks i Kleopatra* na jednym z rysunków Cezar ma na sobie *paludamentum* spięte jedną fibulą, ale nie na tym ramieniu, co trzeba³⁶.

Cezar na początku filmu *Asterix i Obelix kontra Cezar* ogłasza zamiar podboju Brytanii. W interesującym nas okresie nie było jednak żadnej rzymskiej inwazji na Wyspy Brytyjskie. Jedynie kilka lat przed rozpoczęciem się akcji filmu Cezar wyprawił się tam dwa razy w celach zwiadowczych do Brytanii (rok 55 i 54 p.n.e.)³⁷. Następna wyprawa zbrojna Rzymian miała miejsce dopiero za cesarza Klaudiusza w 43 r. n.e.³⁸. Być może film sugeruje, że właśnie dzięki mężnym Galom Brytania mogła cieszyć się wolnością jeszcze przez blisko 100 lat, bowiem to na Galii Cezar musiał się wówczas skupić.

W filmach zawarte jest wiele ciekawych dialogów ze współczesnością, co stanowi często istotę obecnego w nich komizmu. Bowiem „oto farsa historyczna otwiera nowy, mało jeszcze wyzyskiwany magazyn komizmu: anachronizm”³⁹, jak pięknie wyraził to jeden z recenzentów. I tak na przykład w filmie *Asterix i Obelix: Misja Kleopatra* dwukonny rydwan to „bryka, która ma tylko dwa konie mocy”.

Dialog ze współczesnością wyraża się także poprzez znane dzieła sztuki. W filmie *Asterix i Obelix: Misja Kleopatra* Obeliks odłupał nos Sfinksowi (dzisiaj ikonie starożytnego Egiptu), a chcąc ukryć swą zbrodnię, wrzucił oderwany nos pod rzeźbę. Skomentował to jeszcze słowami: „Przecież nikt tu nie będzie robił wykopalisk!” Ma to nam zakomunikować, że wszystko wygląda tak, jak wygląda, dlatego że swoje zrobili tam mężczyźni Galowie. I że nie do pomyślenia było dla nich, że będziemy robić to, co robimy. Podobnie było z najsłynniejszą dzisiaj grecką rzeźbą *Wenus z Milo*, którą w filmie *Asterix na Olimpiadzie* Galowie pozbawili rąk. Współczesny widz może pomyśleć: „Ach, to dlatego *Wenus* nie ma rąk!”. Tymczasem niewiele ma to wspólnego z rzeczywistością historyczną. Sfinks bowiem stracił nos dopiero w XIV wieku z powodu muzułmańskiego ikonoklazmu⁴⁰. I nic nie wskazuje na to, by *Wenus z Milo* miała znajdować się w starożytności w Olimpii.

Może pojawić się zarzut, że inspiracje antykiem rozpatruję w bardzo ograniczony sposób, sprawdzając przede wszystkim zgodność treści filmów z realiami historycznymi. Tymczasem antyk nie musi służyć do rekonstruowania realiów

³⁶ R. Goscinny, A. Uderzo, *op. cit.*, s. 35.

³⁷ M. Jaczynowska, M. Pawlak, *Starożytny Rzym*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2011, s. 140.

³⁸ *Ibidem*, s. 203.

³⁹ J. Płażewski, *Farsa na papirusie*, „Kino” 7–8 (2002), s. 51.

⁴⁰ H. Goedicke, *Sphinx*, [w:] L. Dudley (ed.), *Encyclopedia Americana*, vol. 25, Americana Corporation, New York 1960, s. 403.

historycznych, ale może być źródłem inspiracji i motywów do twórczego wykorzystania. Zarzut oczywiście jest słuszny, ale i rozważania takie jak moje są potrzebne, a jako historyk właśnie w tej dziedzinie jestem najbardziej kompetentny.

W tym momencie warto byłoby przeanalizować, jakie podejście do antyku prezentowali twórcy filmów. Niestety, nie udało mi się ustalić zbyt wiele na tym polu. Z całą pewnością reżyser filmu *Asterix i Obelix: Misja Kleopatra* Alain Chabat miał (i raczej nadal ma) wielki sentyment do komiksu, o czym zresztą sam wspominał⁴¹. W trakcie prac nad filmem spotkał się nawet z Albertem Uderzo i wyraził podziw dla jego twórczości. Początkowo film miał być mieszanką wątków z aż trzech albumów Asteriksa, ostatecznie jednak z powodu pewnych trudności Chabat zdecydował się na zaadaptowanie tylko jednego odcinka, *Asteriks i Kleopatra*. Album ten jego zdaniem świetnie nadawał się do zekranizowania. Reżyserowi zależało na odnalezieniu ducha komiksu, a następnie dostosowaniu go do swojego temperamentu i poczucia humoru⁴². Nietrudno się domyślić, że w związku z tym doszło do wielu modyfikacji. Można jednak postawić tezę, że generalnie reżyser starał się być wierny zasadom komiksu, a nie realiom antyku. Pytanie, jaka była rola i podejście różnych specjalistów od kostiumów i rekwizytów? Zielony kolor tunik legionistów oraz niebieski kolor ich tarcz to w świetle powyższego na pewno wierność wobec komiksu, tam bowiem również legionieści występują w tych nietypowych barwach⁴³, chociaż w rzeczywistości historycznej dominowała czerwień⁴⁴. Zagadnienie wymaga jednak dalszych badań. Natomiast jeśli chodzi o komiksy, to na chwilę obecną nie czuję się uprawniony do tego, aby mówić o tym, w jaki sposób z antyku korzystali Goscinny i Uderzo.

Czas na podsumowanie powyższych rozważań. Przeprowadzona ankieta udowodniła, że współcześni Polacy młodszego pokolenia w dużym stopniu kojarzą różne postaci i wydarzenia z filmów o Asteriksie i Obeliksie. Można także przypuszczać, że filmy wywarły u części ankietowanych wpływ na wyobrażenia o druidach. Wybrane przeze mnie do analizy motywy antyczne były przez twórców filmów traktowane z dużą swobodą, jednak w wielu wypadkach dochowano wierności prawdzie historycznej. Oczywiście, filmy te nie są dziełami sztuki stworzonymi od podstaw, opierają się bowiem na komiksach. Bardzo wartościowa byłaby analiza ukazująca, które motywy antyczne zostały zaczerpnięte za pośrednictwem komiksów, a które to inwencja reżyserów, scenarzystów lub specjalistów od kostiumów i rekwizytów. Niniejsza praca ledwie dotyka tego tematu. Jak już wspomniałem we wstępie, przeanalizowanie wszystkich motywów an-

⁴¹ <http://www.dhnet.be/medias/cinema/asterix-mission-cleopatre-interview-exclusive-d-alain-chabat-et-monica-bellucci-51b7d56be4b0de6db990d677> [dostęp 20.11.2015].

⁴² http://www.ecrannoir.fr/films/02/mission_cleopatre/interview.htm [dostęp 20.11.2015].

⁴³ R. Goscinny, A. Uderzo, *op. cit.*, s. 39.

⁴⁴ http://www.historycznebitwy.info/bitwy/duze/las_teutoburski9ne/legiony_uzbrojenie.php [dostęp 20.11.2015].

tycznych w filmach aktorskich o Asteriksie i Obeliksie to materiał na monografię. Ten krótki artykuł mógł zaprezentować jedynie wybrane wątki i to w sposób zaledwie powierzchowny. Być może jednak okaże się on dla kogoś inspiracją. Filmy te są bowiem ważnym elementem kultury współczesnej, a pełnią również rolę płaszczyzny dialogu między antykiem a współczesnością, dlatego zasługują na poświęcenie im uwagi.